

2. Chardenet Patrick. Du jeu dans les langues. „Le Français à l’université”, nr. 01, 2009, p. 1.
3. Chardenet Patrick. Le jeu comme outil pédagogique. „Le Français à l’université”, nr. 01, 2009, p. 2-3.
4. Demici Viorica. Metoda ludică – un tandem al modernismului și tradiționalismului în pedagogie. Anale științifice. Universitatea de Stat de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițanu”, vol. 1, Chișinău – 2004, p.p. 700-707.
5. Développer la créativité en cours de FLE. „Le Français dans le monde”, nr. 345, 2007, p.p. 36-38.
6. Kral Thomas. Creative classroom activities. Washington, 1995.
7. Oberle D. Créativité et jeu ... Paris, 1989.
8. Teillard Frédéric. Créativité et ignorance. „Le Français dans le monde”, nr. 295, Paris, 1996.
9. Predarea și învățarea limbii prin comunicare. Ed. Cartier, 2003.

GESTURI ȘI MIMICĂ – SURSA DE FORMARE A FRAZEOLOGISMELOR SOMATICE ÎN LIMBILE FRANCEZĂ ȘI ROMÂNĂ

Nadejda Țurcan, Larisa Lupu

Catedra Limbi Moderne USMF „Nicolae Testemițanu”

Summary

Gestures and mimicry – the source of formation of somatic phrases in French and Romanian

An important problem of somatic phrases is their source of formation. A specific interest in French and Romanian languages makes the somatic phrases formed based on gestures and mimicry of human movements. They possess a major expressiveness and carry out specific communicative functions the semantics of which can't be expressed by a single lexeme. These somatic phrases describe various gestures and movements of the mimicry accompanied by the psychic and emotional state of the individual. Their appearance is one of the most important problems of phraseology.

Rezumat

O problemă importantă a frazeologismelor somatice (FS) o constituie sursele de formare a lor. Un interes deosebit în limbile franceză și română prezintă FS formate pe baza gesturilor și a mișcărilor mimicii omului. Ele posedă o expresivitate majoră și îndeplinesc anumite funcții comunicative, semantica cărora nu poate fi redată printr-un singur lexem. Aceste FS descriu diverse gesturi și mișcări ale mimicii însoțite de starea emoțional-psihică a omului. Apariția lor este una dintre cele mai importante probleme ale frazeologiei.

În acest articol ne propunem să evidențiem rolul sursei extralingvistice de formare a FS bazate pe gesturi și mișcări ale mimicii omului. FS există în toate limbile, constituind partea integrantă a frazeologiei generale, cărei îi sunt consacrate multe lucrări importante [1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13] etc. Ele sunt unul dintre straturile străvechi ale frazeologiei ce reflectă cel mai expresiv concepția universală a omului antic, reprezentând identitatea sa și a realității mediului ambiant. Această fuziune a naturii vii și a celei neînsuflețite gasește o exprimare pregnantă în imaginea frazeologismelor.

Partea inalienabilă a FS o constituie unitățile frazeologice, sursa de formare a căror sunt gesturile și mișcărilor mimicii omului.

Se știe că gesturile și mișcărilor mimicii omului îndeplinesc anumite funcții comunicative, semantica cărora nu poate fi redată prin lexeme separate. Noțiunile exprimate de ele la diferite popoare nu sunt identice [16].

Particularitatea esențială a FS este, că majoritatea dintre ele sunt motivate. Această motivare se elucidează prin sursa lor de formare.

Gesturile și mișcările mimicii omului însoțite de starea lui psihică constituie o sursă productivă de formare a FS, îmbinând sensul lor direct și sensul figurat, constituind omonimia cumulativă [14]. De exemplu, în limbile franceză și română FS *lever la main / a ridica mâna* paralel cu sensul direct al gestului exprimă și sensurile figurate - „a saluta pe cineva”; „a vota”; „a dori de a răspunde (la lecție)”; „a-și lua rămas bun de la cineva”; „a opri un transport”; „a vrea să-l lovească (sau sa-l) bată pe cineva”; *ouvrir la bouche / a deschide gura* - „a începe a vorbi”; *s'en mordre les doigts* (sau *les pouces / a-și mușca degetele* - „a-i părea rău de ce a făcut (sau de ce a spus)”; *se battre* (sau *se cogner, se donner*) *la tête contre les murs* (sau *contre un, le mur* (sau *la muraille*) / *a se bater* (sau *a se da*) *cu capul de pereți* (sau *de toți pereții*) posedă și sensul figurat „a cădea în desperare”.

Vorbirea francezilor și a românilor ca și a altor popoare [8] se însoțește de gesturi și de mișcări ale mimicii omului care îndeplinesc o informație. De exemplu, reproșul, dojana, muștrarea se exprimă prin FS *plier* (sau *courber, baisser*) *la tête / a pleca capul*. Nemulțumirea se redă prin FS *serrer le nez / a strânge nasul*; *serrer les lèvres / a strânge buzele*. Nedumerirea se exprimă prin FS *lever* (sau *hausser*) *les épaules / a strânge umerii* (sau *din umeri*).

E cunoscut faptul că gesturile și mișcările mimicii omului îndeplinesc anumite funcții.

În rezultatul transformării semantice a îmbinărilor libere de cuvinte ce denumesc așa mișcări și acțiuni ale corpului omului, apar frazeologismele ce semnalizează prin semantica lor stări emoțional – psihice ale gesticulării la reprezentanții diferitelor grupe etnice. În virtutea comunității psihice a lumii și a tendinței universale de frazeologizare a îmbinărilor libere de cuvinte corespunzătoare gesturilor și mișcărilor mimicii se cauzează o mare coincidentă sau asemănare a FS în diferite limbi genetic înrudite sau neînrudite. Comparăm unele FS ce coincid semantic și structural în limbile franceză, română, engleză, germană și rusă conform sensului figurat „a se deda deznădejdiei, disperării” redat în limba franceză prin FS – *se tordre les mains*; în română – *a-și frânge mâinile*, în engleză – *wring one's hand*; în germană – *die Hande ringen* și în rusă – *ломать себе руки* – Alt FS, de exemplu: în franceză - *s'arracher les cheveux*; în română – *a-și smulge părul* (din cap); în engleză – *tear one's hair*; în germană – *siche die Haare* și în rusă – *рвать на себе волосы* etc.

În toate aceste limbi FS prezentate posedă simultan omonimia cumulativă, constituind frazeologisme, ale căror bază expresivă este comună, redată prin gesturi și mișcări ale mimicii însoțite de aceleași stări emoțional-psihice ale popoarelor purtătoare ale acestor limbi.

Lexemul *main / mână* este considerat ca partea specifică a corpului omului ce l-a transformat pe om în Om, de exemplu: *mettre la main à la charrue / a da o mână de ajutor* („a ajute cuiva”); *mettre la main sur la plume / a pune mâna pe peniță* (pe toc) - „a se apuca (sau a începe a scrie): *mettre la main à l'oeuvre / a pune mâna pe lucru* - „a se apuca de treabă”: *mettre la main sur qn / a pune mâna pe cineva* - „a aresta pe cineva, a-l prinde pe cineva; *prêter main forte à qn / a da o mână de ajutor* - „a ajuta cuiva, a susține pe cineva”; *avoir toujours les mains dans les poches / a sta cu mâinile în sân* (sau în buzunar) - „a nu lucra; a trândăvi” etc.

FS sunt caracteristice multor limbi genetic, constituind unități, a căror bază expresivă sserve gesturile și mișcările mimicii.

În toate aceste limbi FS prezentate posedă simultan omonimia cumulativă, sensul direct și cel figurat al îmbinărilor de cuvinte, constituind unități, ale căror bază expresivă este comună, redată prin gesturi și mimică, însoțite de aceleași stări emoționale și psihice ale diferitor popoare.

În rezultatul schimbării sensului îmbinărilor libere de cuvinte ce denumesc aceleași gesturi și mișcări ale mimicii, semnalizând prin sensurile lor și stările corespunzătoare.

Semantica multor FS, în componența cărora se află lexemele *oeil / ochi*; *oreille / ureche* este corespunzător în raport cu tematica percepției vizuale și auditive, de exemplu: *fermer l'oeil / a închide ochii* - „a adormi, a deceda”; *ouvrir les yeux / a deschide ochii* - „a se trezi (din somn); a se naște”; *allonger* (sau *frotter, tirer l'oreille* (sau *les oreilles*) / *a rupe* (sau *a trage*) *de ureche pe cineva*.

FS ce denumesc mișcări ale mimicii omului în limbile franceză și română se caracterizează prin coincidența vizuală, prezentând noțiuni de exprimare expresivă a diferitor stări emoțional-psihice, de exemplu: *ouvrir de grands yeux (sau des yeux) / a face ochi mari* cu sensul „de a se mira de ceva; de a se speria de ceva”; *serrer les lèvres / a strânge buzele* - „a nu fi mulțumit de ceva” etc. Imaginea unor FS de acest tip se motivează prin vecinătatea reală a mimicii și a stării emoțional-psihice, reprezentând interpretația metaforică sau hiperbolică a expresiei, corespunzătoare a feței. Așa FS se caracterizează printr-o tonalitate expresivă mărită și, de obicei, majoritatea din ele sunt individuale în fiecare limbă.

Expresivitatea FS bazate pe gesturi și mimică se determină și de caracterul funcțiilor fiziologice ale organelor și părților corpului omenesc.

Potențialul lexico-semantic format de lexemul somatic condiționează și semantica frazeologismului corespunzător. Semantica FS ce conțin lexemele *bouche / gură, langue / limbă* indică organele vorbirii și este coerentă cu noțiunile „a vorbi; a tăcea”, de exemplu, *ouvrir la bouche / a deschide gura* înseamnă „a începe a vorbi”; *fermer la bouche à qn / a închide gura cuiva* - „a impune pe cineva să tacă; a nu-i permite de a vorbi”; *déliier (sau dénouer la langue) / - a dezlega limba cuiva* - „a impune (sau a face) pe cineva să vorbească”; *tenir la langue au chaud / a ține limba după dinți* - „a tăcea, a nu vorbi” etc.

Semnificația FS, componentul principal al căror este somatismul main / mâna, este direct legată cu noțiunile generale ale orientării active sau pasive ce sunt condiționate de cele mai importante funcții ale mâinii - stimulenții de ordin psihofizic, așa ca durerea, frica, mânia, furia, neliniștea (sau agitația), expresivitatea cărora prezintă la diferite niveluri descrierea metaforică a senzațiilor subiective ce atrag unele organe și părți ale corpului, de obicei, servind în vorbire ca denumiri expresive ale situațiilor ce contribuie la apariția senzațiilor de așa fel. De exemplu, sub influența fricii, puternicii neliniști uneori apare simțul, senzația de frig sau de frică ca rezultat al schimbărilor reflectorii în activitatea sistemului cardio-vascular. Acest act a servit ca trimiterea ideii motivate să determine expresivitatea următoarelor FS: *claquer des dents / a clănțâni din dinți* - „a tremura (de frig; de frică)”; *prendre à coeur / a pune la inimă* - „a se neliniști de ceva” etc. Sensul FS, apariția cărora se referă la senzațiile fiziologice subiective așa ca și acele ale gesturilor și mișcărilor mimicii reasă nu din caracterul deosebit al acțiunii semantice reciproce ale componentilor, dar din sensul (concepția) figurată a îmbinării de cuvinte inițiale ce conține expresivitatea completă, transformând îmbinarea de cuvinte alternativă.

Expresivitatea FS – gesturi, mimică se determină de caracterul funcțiilor fiziologice ale organelor și părților corpului omului numite lexemele de bază. Potențialul lexico-semantic, format de lexemul somatic condiționează și semantica frazeologismului corespunzător.

Semantica multor FS cu lexemele *oeil / ochi, oreille / ureche* este corespunzător în raport cu tematica percepției vizuale și auditive, de exemplu: *fermer l'oeil / a închide ochii* - „a nu vedea, a adormi; a muri”; *ouvrir les yeux / a deschide ochii* - „a se naște; a se trezi”; *allonger sau froter; (tirer) l'oreille (sau les oreilles à qn) / a rupe (sau a trage) de ureche pe cineva* - „a pedepsi, a-l bate pe cineva (tragându-l de ureche (sau de urechi)”; *se gratter l'oreille / a se scărpină la ureche* - „a fi neliniștit; a se îngrijora de ceva”; *dresser (sau prêter) l'oreille / a ciuli urechile* - „a asculta cu atenție”.

Relativ, în limbile franceză și română o grupa mare o constituie FS, expresivitatea cărora este condiționată de senzațiile fiziologice ce sunt prezentate de reacția reflectorie a organismului omenesc la stimulenții de ordin psiho-fiziologic, așa ca durerea, frica, mânia, emoțiile, neliniștea etc.

FS, imaginea cărora prezintă la diferite niveluri metaforizate descrierea senzațiilor subiective ce antrenează anumite organe și părți ale corpului. Sensul FS, apariția cărora este bazată pe senzațiile fiziologice subiective ca și sensul frazeologismelor, expresivitatea cărora o redau.

Corelatele omonimice pe care le denumesc gesturie și mimica aderează strâns la frazeologismele apropiate conform naturii expresive a lor și la inițialele îmbinări de cuvinte ce denumesc mimică și gesturi ale omului. Așa frazeologisme ce se caracterizează prin

similitudinea vădită în limbile franceză și română prezintă denumiri expresive ale diferitor stări emoțional-psihiice, de exemplu: *ouvrir de grands yeux (sau ouvrir des yeux) / a face ochi mari* cu sensul de „a se mira (sau a speria) de ceva”; *faire la petite bouche / a face mutre* - „a face pe nemulțumitul; a mânca puțin” etc.

Expresivitatea unor FS de acest gen, sensul cărora se motivează de către adiacența reală a gestului, a anumitei stări emoțional-psihiice prezintă o interpretare metaforică sau hiperbolică a expresiei corespunzătoare a feței. Așa FS se caracterizează prin tonalitatea expresivă mărită și, de obicei, sunt individuale în fiecare limbă, de exemplu: *faire les yeux de carpe / a face ochi dulci* - „a cocheta”; *changer de visage / a face fețe* - fețe - „a se schimba la față”; *faire la tête / „a se umfla în pene”* - „a o face pe grozavul; a se bosumfla” etc.

Vorbirea popoarelor este însoțită de diverse gesturi și de mișcări ale mimicii. Ele nu exprimă prin conținutul lor factori istorici, sociali, de exemplu, *donner sur le nez à (sau de) qn / a-i da cuiva peste nas* - „a pedepsi pe cineva pentru o faptă; a-l lovi; a critica pe cineva”; *menez qn par le (sau bout du) nez / a duce pe cineva de nas* - „a comanda pe cineva; a determina pe cineva să facă ce i se cere”; *mettre (sau fourrer) son nez quelque part / a-și bagă nasul, unde nu-i fierbe oala* - „a se amesteca în treburile cuiva”; *dresser (sau prêter) l'oreille / a ciuli urechile* - „a asculta cu atenție”.

FS în limbile franceză și română formează o grupă tematică a frazeologiei generale. Conform datelor obținute din analiza FS formate pe baza gesturilor și a mimicii omului, redau o întregă gamă de noțiuni, exprimând diverse stări emoțional-psihiice ale omului ce se referă la starea lui fizică, condițiile de viața, felul de a gândi, psihologia sentimentelor și relațiile sferei umane.

Bibliografie

1. Boroianu I. Concept de unități frazeologice: tipuri de unități frazeologice. – Limba și literatura. – București, 1974, vol. 1, p. 25-34.
2. Duneton Cl. La puce à l'oreille. – Anthologie des expressions populaires avec leur origine. – Paris: stock, 1978, 389 p.
3. Guiraud P. Les locutions françaises. – Paris: PUL, 1962, -122 p.
4. Rey A. La phraséologie et son image dans les dictionnaires de l'âge classique. – Travaux de linguistique et de littérature. – Strasbourg. 1973, vol. II, nr. 1, p. 97-107.
5. Sandman M. Il ouvre un large bec. – Remarques sur le syntaxe désignant les parties du corps. – Revue de linguistique romane. – Lyon – Paris, 1963, vol. 27, nr. 107-108, p. 322-344.
6. Бабкин А. М. Русская фразеология, ее развитие и источники. – Л.: Наука, 1970, - 263 с.
7. Вакк Ф. О соматической фразеологии в современном эстонском литературном языке: автореферат канд. дис. филол. наук. – Таллин, 1964. – 29 с.
8. Васильева А. О соматической структуре связанных сочетаний (на материале сочетаний с существительными, обозначающими части тела); Актуальные проблемы лексикологии. – Новосибирск, 1967, с. 143.
9. Верещагин Е. М., Костомаров В. Невербальные средства коммуникации. – Язык жестов, язык повседневного поведения. – Язык и культура. – М., 1973.
10. Колшанский Т. В. Паралингвистика. – М., 1976.
11. Кунин А. В. Пути образования фразеологических единиц. – Иностранные языки в школе, 1971, №1, с. 8-21.
12. Назарян А. Г. История развития французской фразеологии. – М., 1981.
13. Райхштейн А. Д. Сопоставительный анализ немецкой и русской фразеологии. – М., 1980.
14. Ройзенсон Л. И., Аврамец И. В. Совмещенная омонимия в сфере фразеологии. ВЯ, 1969, №2, с. 54-63.
15. Черданцева Т. З. Язык и его образы. – М., 1977.
16. Якобсон Р. О. Да и нет в мимике. – Язык и человек. – М., 1970, с. 284-289.